

ВІДГУК

**офіційного опонента Костікової Ілони Іванівни,
доктора педагогічних наук, професора, на дисертацію**

Комара Олега Станіславовича

**«Організаційно-педагогічні засади неперервної професійної освіти
вчителів англійської мови в країнах Європейського Союзу»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – «теорія та методика професійної освіти»**

Актуальність обраної теми. Педагогічна доцільність дослідження О. С. Комара обумовлена, передусім, загальними процесами трансформації вищої освіти. Так, одним з найважливіших завдань її подальшої модернізації в умовах наближення до європейських та світових стандартів є безперервне та випереджальне вдосконалення неперервної професійної освіти вчителів на засадах розширення міжнародних зв'язків та інтеграції до європейської спільноти.

В умовах сучасних трансформаційних перетворень великого значення набуває якісна неперервна професійна освіта вчителів, а саме вчителів англійської мови, яка реалізується у контексті ключової державної політики як в Україні, так і в Європейському Союзі.

У дисертації слушно звернута увага на недостатність розробки означеної проблеми, чітко вказано на ті аспекти, що знайшли своє відображення в сучасних дослідженнях; автором визначено власну нішу у науковому просторі. З огляду на це, цілком виправданим видається прагнення дисертанта О. С. Комара глибше дослідити проблему вивчення закордонного досвіду організації та реалізації неперервної освіти вчителів англійської мови з подальшим визначенням перспектив його використання в українських реаліях.

Дисертація О. С. Комара є складовою частиною науково-дослідної теми кафедри англійської мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

«Конструювання змісту навчання іноземних мов на мовному факультеті» (державний реєстраційний номер № 0111U007527) та комплексної теми лабораторії педагогічної компаративістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Інноваційний потенціал порівняльно-педагогічних досліджень для розвитку освіти в Україні» (державний реєстраційний номер № 0111U009200).

Тему дослідження затверджено Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 6 від 29.11.2016 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 3 від 16.05.2017 р.). Вищезазначене дає підстави для визначення дослідження О. С. Комара як актуального та своєчасного.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі О. С. Комара, є високою й базується на аналізі наукових джерел за даною проблемою, скоординованій постановці мети і завдань дослідження, використанні сучасних методів дослідження, зіставленні й критичному аналізі отриманих результатів, формулюванні отриманих власних висновків.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується: чітким визначенням наукового апарату дослідження (мети, завдань, об'єкту, предмету); комплексом адекватних загальнонаукових методів; широкою джерельною базою (617 джерел), яку складають праці зарубіжних (294 джерела) та вітчизняних вчених, аутентичні видання тощо; ґрунтовним аналізом стану наукової розробки проблеми дослідження. Для дисертації характерні аналітичні методи викладання теоретичного матеріалу. Автор не вдається до однозначних оцінок, а уважно та неупереджено аналізує, розмірковує над фактами та

відомостями наукового характеру.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному:

вперше розглянуто неперервну професійну освіту вчителів англійської мови у країнах Європейського Союзу як таку, що становить синергетичну єдність національних систем професійної освіти країн-учасниць Євросоюзу та функціонує на засадах ідеї «освіти протягом життя»; досліджено освітню політику Європейського Союзу щодо регуляції й організації неперервної освіти вчителів англійської мови та визначено провідні економічні, соціальні та культурні тенденції розвитку означеної системи; визначено особливості функціонування системи неперервної професійної освіти вчителів англійської мови в розрізі інтернаціоналізаційних, глобалізаційних, інтеграційних та культурних контекстів європейського освітнього простору; здійснено загальну характеристику системи неперервної освіти вчителів англійської мови з погляду аналізу її основних структурних компонентів; обґрунтовано специфіку організаційно-педагогічних засад (зміст, форми, методи, засоби й технології) неперервної професійної освіти вчителів англійської мови на додипломному та післядипломному рівнях; розроблено рекомендації щодо використання європейського досвіду професійної освіти вчителів англійської мови у системі неперервної професійної освіти України.

Практичне значення результатів дослідження. Слід відзначити очевидну практичну значущість проведеного дослідження, що полягає у використанні європейського досвіду професійної освіти вчителів англійської мови. Узагальнення та висновки можуть бути використані у процесі розв'язання проблем організації та функціонування неперервної професійної освіти вчителів англійської мови в Україні.

Узагальнені й систематизовані положення, фактологічний матеріал, джерельна база дослідження можуть стати основою для подальших наукових розвідок з теорії освіти, філософії освіти, порівняльної педагогіки та педагогічного прогнозування, для розширення та оновлення

змісту нормативних дисциплін, проведення семінару-тренінгу «Неперервна професійна освіта вчителів англійської мови в країнах Європейського Союзу: досвід і перспективи» тощо.

Схвально, що, розглядаючи означену проблему, автор підкреслює, що практичні результати дослідження можуть бути використані у нагоді під час розробки нових вітчизняних стандартів та освітніх програм підготовки вчителів англійської мови, концепцій реалізації їхньої післядипломної освіти та організації підвищення кваліфікації. Крім того, результати дослідження можуть бути корисними при укладанні проектів міжнародної співпраці та академічної мобільності у сфері неперервної професійної освіти вчителів.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. За темою дисертаційної роботи вийшло друком 46 публікацій (41 одноосібна), серед яких: 1 монографія, 21 стаття, що відображає основні наукові результати дослідження (з них 6 – у зарубіжних виданнях), 20 – апробаційного характеру, 4 – додатково відображають наукові результати дослідження. Цілком належним, на наш погляд, є рівень повноти викладу автором основних положень, результатів і висновків дисертації в наукових фахових виданнях України.

Під час аналізу дисертації у розділі «Теоретичні і методологічні засади неперервної професійної освіти вчителів англійської мови у країнах європейського союзу» автором окреслено стан розробки проблеми, концепцію та методологію дослідження, понятійно-категоріальний апарат.

Позитивно характеризує дослідження те, що автором встановлено, що аналіз документів найвищого рівня й вивчення досвіду професійної освіти педагогів у 28 країнах ЄС відкриває нові можливості для модернізації системи неперервної професійної освіти вчителів в Україні в умовах її адаптації до вимог загальноєвропейського освітнього простору. Так, у роботі детально розкрито теоретичні й методологічні засади

дослідження неперервної професійної освіти вчителів англійської мови в країнах ЄС.

У роботі критично проаналізовано наступні поняття: «організаційно-педагогічні засади», «вчитель англійської мови», «вчитель-носіє мови», «вчитель-неносіє мови», «підготовка вчителя», «професійна підготовка», «неперервна професійна освіта», «професія вчителя», «додипломна освіта», «післядипломна освіта», «підвищення кваліфікації», «неперервний професійний розвиток», «курикулум педагогічної освіти».

Автором дисертації визначено власне визначення поняття «неперервна професійна освіта вчителів англійської мови», яке відображає основні аспекти предмета дослідження й наскрізно використовується у тексті дисертації.

У дисертації у розділі «Функціонування системи неперервної професійної освіти вчителів англійської мови в європейському союзі» окреслено тенденції розвитку неперервної освіти, інтернаціоналізацію та полікультурність, а також складові професійної підготовки.

На наш погляд, особливого значення набуває намагання автора надати пріоритет загальноєвропейським нормам в освіті, забезпечити реалізацію концепції «європейськості» на всіх освітніх рівнях шляхом співпраці з країнами-партнерами, які водночас постають потенційними членами ЄС.

Значущість роботи, що рецензується, підсилюється з'ясуванням того, що системи європейської освіти при усіх відмінностях різних країн мають спільне історичне й культурне європейське підґрунтя й традиції, які стають усе ближчими завдяки інтеграційним процесам. У цьому контексті, як слушно зауважує дисертант, навчальна дисципліна «Англійська мова» має надзвичайний потенціал для реалізації ідей глобальної освіти. Таким чином, англійська мова як навчальна дисципліна наповнена полікультурним змістом, який виражається, зокрема, й у специфічних

формах і методах навчання майбутніх учителів (симуляційні ігри, драматизація, проекти тощо).

Логічним і доцільним у роботі є розділ «Додипломна освіта вчителів англійської мови у країнах європейського союзу», де дисертантом визначено її зміст, моделі, форми і методи, технології.

Автором послідовно розкрито зміст додипломної освіти вчителів англійської мови в країнах ЄС. Здійснений автором аналіз засвідчив існування різних підходів до організації додипломної освіти педагогічних кадрів. При аналізі додипломної освіти автором підкреслено, що додипломний освітній ступінь є базовим, а післядипломні ступені постають кінцево-формульованими, професійно та кваліфікаційно релевантними.

Як слушно з'ясовано у роботі, найоптимальнішим постає формат додипломної освіти, який організовує навчально-наукову та практичну діяльність майбутніх учителів у межах процесу фахової підготовки. Безперечно, важливим є участь студентів і викладачів ЗВО у різноманітних програмах мобільності й академічного обміну.

Заслуговує, на наш погляд, особливого схвалення визначення дисертантом питань використання новітніх технологій у додипломній освіті майбутніх учителів англійської мови, що поділяються на дві групи: оф-лайн технології і засоби, он-лайн технології і ресурси.

Важливим, на наш погляд, є те, що автор аналізує основні особливості використання ІКТ в європейських ЗВО у процесі додипломної освіти вчителів англійської мови: апробація електронних засобів навчання; робота з тестовими програмами; розробка електронного супроводу аудиторних занять; робота у системі дистанційного навчання (e-learning); використання он-лайн-ресурсів, освітніх платформ, баз даних та словників тощо.

Безперечно, сталий розвиток новітніх технологій спонукає вчителів закладів середньої освіти та викладачів ЗВО, які здійснюють підготовку

майбутніх вчителів, до постійного самовдосконалення у процесі професійної діяльності.

На наш погляд, в розділі «Післядипломна освіта та підвищення кваліфікації вчителів англійської мови в європейському союзі» О. С. Комар доречно розглядає провідні тенденції в системі післядипломної освіти, зміст та організацію післядипломної освіти, використання інноваційних підходів у процесі післядипломної освіти.

Дисертантом, на нашу думку, вдало виділено різноманітні типи і види проектів підвищення кваліфікації вчителів. Автор детально аналізує провідні тенденції розвитку післядипломної освіти та підвищення кваліфікації. На наш погляд, є всі підстави вважати, що у роботі цілком вірно з'ясовано, що метою підвищення кваліфікації вчителів англійської мови постає, передусім, мовна і мовленнєва практика, а також країнознавчий, культурний та інші аспекти, вміння працювати з сучасними ІКТ та засобами навчання.

Безумовно, дисертантом слушно визначено основні чинники, що зумовлюють необхідність неперервного розвитку вчителів та виявлено особливості неперервного професійного розвитку залежно від етапів кар'єри, на яких знаходиться вчитель.

У дисертації у розділі «Обґрунтування перспектив розвитку неперервної професійної освіти вчителів англійської мови в країнах європейського союзу та в Україні» автор чітко визначає систему неперервної професійної освіти України, дає порівняння її організації в нашій країні та в Євросоюзі, окреслює перспективи використання європейського досвіду неперервної професійної освіти.

Як позитивний момент необхідно відзначити, що автор розглядає процес реалізації спільного проекту Міністерства освіти і науки України та Британської Ради в Україні «Шкільний вчитель нового покоління», який покликаний модернізувати програми підготовки вчителів англійської мови у закладах вищої педагогічної освіти України та зосереджує увагу на

методичному та практичному компонентах додипломної освіти. Сподіваємося, що реалізація проекту буде засвідчувати поліпшення якості підготовки майбутніх учителів англійської мови та підвищення рівня їхньої професійної компетентності.

Важливим у роботі є критичне ставлення автора до деяких моментів національної системи освіти, а саме: зменшення кількості аудиторних годин для практичного вивчення англійської мови; недостатність рівня мотивації до участі у міжнародній академічній мобільності студентів факультетів іноземних мов; відсутність гнучкої, обґрунтованої системи атестації (сертифікації) професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови тощо.

Дисертантом, на наш погляд, вдало окреслено перспективні напрями вдосконалення національної системи неперервної професійної освіти вчителів англійської мови на додипломному та післядипломному рівнях, що, безперечно, може посприяти модернізації національної системи неперервної освіти.

Проте, попри велику та чималу потужну аналітичну роботу, до дисертації є певні зауваження і побажання, які стосуються, здебільше, порівняльного змісту роботи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації:

1. На наш погляд, робота значно виграла б, як би автор, аналізуючи 28 країн-учасниць Європейського Союзу, більше приділив увагу в неперервній професійній освіті не всім країнам взагалі (Люксембург, Мальта тощо), а тим, які за своєю ментальністю та ознаками ближче до України, наприклад, Польща, Румунія; це дало б можливість показати реальний шлях впровадження європейських нововведень у нашій країні.
2. При порівнянні систем європейської неперервної професійної освіти і української, було б краще, на наш погляд, у межах аналізу недоліків української системи, пропонувати не лише зміни національного рівня (бо таких змін може і не бути за браком коштів у державі), а запропонувати

програму дій університетського рівня (на відміну від існуючих вже інститутів підвищення кваліфікації); це дало б можливість, наприклад, педагогічним університетам показати варіативність різноманітних власних програм, курсів і залучати учителів на підвищення кваліфікації до себе.

3. На наш погляд, робота значно виграла, якби автор в межах програми неперервної професійної освіти на рівні університету запропонував розмаїття тренінгів, курсів, семінарів, авторських майстер-класів, показав би перспективність сумісних заходів українських педагогічних університетів з Британською радою (не лише за єдиним проектом «Шкільний вчитель нового покоління»), схарактеризував би досвід та перспективність отримання українськими педагогічними університетами європейських грантів, залучення різних міжнародних фондів, проектів у систему національної неперервної професійної освіти.

4. При аналізі досвіду використання інформаційно-комунікаційних технологій в європейській неперервній професійній освіті, було б виграшним розкрити і показати досвід використання таких технологій в Україні, окреслити дидактичні можливості українських Інтернет-ресурсів для вчителів англійської мови; ресурсів, які надає Британська рада для українських вчителів англійської мови; показати вже розроблені й створені українські дистанційні портали, авторські сайти окремих українських вчителів англійської мови тощо задля покращення неперервної професійної освіти.

5. Робота набула би більшого переконання в обґрунтуванні перспектив розвитку неперервної професійної освіти в Україні, якби автор окреслив не лише перспективні напрями на додипломному та післядипломному рівні, але б визначив такі напрями за звичною для українських дослідників градацією: на національному, регіональному, університетському рівнях.

6. У роботі під час критичного ставлення дисертанта до деяких моментів національної системи освіти, було б доречним вказати роль і важливість інших організацій неперервної професійної освіти (не лише

інститутів підвищення кваліфікації вчителів), наприклад, хоча б деяких з них: безкоштовні он-лайн платформи «Навчальна платформа для підготовки вчителів англійської мови», онлайн-конференції Teaching for Success, онлайн-курси MOOC, студії он-лайн освіти EdEra, EdPro, Prometheus; ці організації на сьогоднішній день безкоштовно дистанційно, вдало і ефективно забезпечують підвищення кваліфікації вчителів; а окремі організації й очно реалізують можливості неперервної професійної освіти, сприяють професійному зростанню і підвищенню кваліфікації вчителів англійської мови.

7. У додатках до роботи, які мають ґрунтовно доповнювати текст дисертації, окрім невеличкого (на 3 сторінки) запропонованого авторського курсу, на наш погляд, варто було б надати великий, потужний, ґрунтовний авторський курс (програму) з підвищення кваліфікації вчителів англійської мови, окреслити тематику тренінгів, мастер-класів або вебінарів, які автор дисертації міг би пропонувати українським вчителям англійської мови.

Водночас, вважаємо, що вказані зауваження та побажання мають дискусійний характер, не зменшують загальної позитивної оцінки і теоретичної, наукової цінності виконаної роботи, яка є актуальним, самостійним і завершеним дослідженням.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота Олега Станіславовича Комара «Організаційно-педагогічні засади неперервної професійної освіти вчителів англійської мови в країнах Європейського Союзу» за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти».

Дисертація має значущість для сучасної освіти і науки, практики підготовки вчителів. Дисертація написана на належному науковому рівні. О. С. Комар виявив себе як сучасний дослідник, який володіє надбанням сучасної педагогічної науки, вміло здійснює аналіз літературних джерел, доходить обґрунтованих результатів, логічних висновків. У рукописі

наявні всі ознаки цілісного наукового дослідження. Автореферат дисертації відображає основний зміст, основні положення та основні висновки дослідження. Робота виконана на високому науково-методологічному і теоретичному рівні, вона розв'язує проблеми новаторського руху в системі післядипломної освіти. За актуальністю, науковою новизною, вірогідністю та практичною цінністю, змістом, завершеністю в цілому дисертація цілком відповідає сучасним вимогам.

Робота є завершеною працею, в ній отримано нові обґрунтовані результати, котрі в сукупності вирішують наукову задачу неперервної професійної освіти вчителів, в дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні результати, що в сукупності є суттєвими для розвитку неперервної професійної освіти вчителів.

Усе це дає підстави дійти висновку про те, що представлена на захист дисертація Олега Станіславовича Комара «Організаційно-педагогічні засади неперервної професійної освіти вчителів англійської мови в країнах Європейського Союзу» відповідає вимогам до докторських дисертацій пп. 9-15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 зі змінами та доповненнями, а її автор – Олег Станіславович Комар – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри теорії і практики англійської мови

Харківського національного педагогічного

університету імені Г. С. Сковороди

 I. I. Костікова

